

Dialecten in de Vechtstreek

Dr. T. van Veen, oud directeur Chr. Kweekschool Rehoboth, te Utrecht schrijft ons als volgt:

Bij het Meertens-Instituut te Amsterdam hoorde ik toevallig van het archief-Stapelkamp. De heer Chr. Stapelkamp werd geboren in 1879 in de Utrechtse Vechtstreek en overleed in 1961 in Groningen. Zijn vader was hoofdonderwijzer in Loenen en zelf werd hij ook opgeleid voor onderwijzer; in 1898 is hij onderwijzer geworden in Breukelen.

In de avonduren studeerde hij Nederlands en Geschiedenis M.O.-A en B en in 1905 werd hij benoemd tot leraar aan de Chr. H.B.S. in Rotterdam. Hij publiceerde tekstuittgaven voor het Middelbaar Onderwijs (o.a. in de Pantheonreeks) uit werk van Da Costa, Bilderdijk, Revius en Marnix van St. Aldegonde. In 1917 werd hij directeur van de Chr. H.B.S. in Groningen, waar hij in die functie werkte tot zijn pensionering in 1944.

Daar heeft hij naast zijn onderwijsactiviteiten en ook na zijn pensionering veel gepubliceerd over de taal uit de Utrechtse Vechtstreek, zijn **geboortestreek** en over Saksische dialecten en heeft hij ook vele Friese studiën geschreven.

Deze zijn in verschillende tijdschriften verschenen, zoals o.a. in het Tijdschrift voor Ned. Taal- en Letterkunde, de Nieuwe Taalgids, Taal en Tongval, It Beaken, enz.

Na zijn overlijden werd aan het P.J. Meertens-Instituut (Afd. Dialectologie) door de familie uit zijn nalatenschap een ontwerp-”Woordenboek van de Utrechtse Vechtstreek” geschonken.

Ik heb mij vervolgens verdiept in dit ontwerp, dat het resultaat is van een onderzoek dat zich over tientallen jaren heeft uitgestrekt, en mijn geestdrift over de inhoud nam steeds toe.

Deze geestdrift heeft nu geculmineerd in mijn bewerking van het ontwerp dat binnenkort zal worden uitgegeven onder auspiciën van de Stichtse Historische Reeks.

Allereerst geeft het een nauwkeurig beeld van de taal en van een aantal historische en aardrijkskundige bijzonderheden uit de Utrechtse Vechtstreek. Het is een voorbeeld van een zeer verantwoorde verzameling van taalkundige bijzonderheden, die niet alleen voor de Vechtstreek, maar voor de hele provincie Utrecht van historische betekenis zijn. Stapelkamp geeft bij zijn alfabetisch geordend woordmateriaal een groot aantal verwijzingen in noten naar vergelijkbare taalverschijnselen in andere streken. Aan zijn noten heb ik er

een aantal toegevoegd in verband met studies die hij niet noemt, of die na zijn dood in 1961 verschenen zijn. Ik denk hierbij aan het uitstekende "Het dialect van Gouda" van A.P.M. Lafeber en mijn dissertatie "Utrecht tussen oost en west". Ook heb ik toegevoegd vele verwijzingen naar de Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland o.l.v. L. Grootaers en G.G. Kloeke, later voortgezet als Taalatlas van het Nederlands en het Fries (in totaal 130 kaarten).

Uit het materiaal van Stapelkamp heb ik verder bij elkaar geplaatst de notaties over de uitspraak van bepaalde klanken in het Algemeen Nederlands en de grammaticale bijzonderheden van het lokale taalgebruik hier.

Daaraan heb ik toegevoegd een overzicht uit mijn dissertatie van kenmerken van de taal in de provincie Utrecht, met telkens een aanwijzing in hoeverre de taal van Utrecht en de taal van de Vechtstreek met elkaar overeenstemmen of van elkaar verschillen. Stapelkamps materiaal uit de hoofdstukken IV en V sluit goed aan bij de publicaties van de hoogleraren Kloeke, Heeroma, Weijnen en Mevr. Daan over de taalontwikkeling in Holland.

De taal van de Vechtstreek vertoont in bepaalde opzichten een duidelijk Utrechts, dus oostelijk karakter, maar heeft ook een aantal factoren met de taal van Zuid-Holland en Noord-Holland gemeen (voorbeelden van Hollandse expansie in en na de 80-jarige oorlog) en toont ook Brabantse invloeden sedert de Bourgondische tijd.

Door het uitstekende materiaal en de toelichting van Stapelkamp stijgt het "Woordenboek van de Vechtstreek" uit boven een publicatie van uitsluitend lokaal belang.

Om het woordenboek ook toegankelijk te maken voor een niet-wetenschappelijk publiek heb ik woordenlijsten gemaakt van een aantal vaktermen op verschillende gebieden.

Eén artikel van Stapelkamp is opgenomen over de geschiedenis en de terminologie van de veenderij in het plassengebied.

In bijlage I is de lijst van artikelen opgenomen die Stapelkamp over de taal in de Utrechtse Vechtstreek in verschillende wetenschappelijke tijdschriften gepubliceerd heeft. Bijlage II vermeldt de gebieden waaraan uiteenzettingen gewijd zijn en waarvan woordenlijsten zijn opgenomen.

Tenslotte bevat het boek een zeer uitgebreide bibliografie.

Leden van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake worden in staat gesteld het boek tegen een gereduceerde prijs aan te schaffen.

Utrecht 1988

Dr. T. van Veen

Naschrift redactie: Gezien het niet commerciële karakter van het hierboven aangeprezen boek hebben wij gemeend steun te kunnen verlenen aan de verspreiding ervan.

De Redactie

Bijlage I

Artikelen van Stapelkamp over de taal in de Utrechtse Vechtstreek

1. Lexicologische aantekeningen T.N.T.L. 66 (1949), 218 v.v.
2. Het adjectief "abeluinig" T.N.T.L. 96 (1949), 313 v.v.
3. "Vijn - Vijm - Vim - Viem", T. en T. 2(1950), 44-54.
4. "Ooshout" T.N.T.L. 68 (1951), 74 v.v.
5. Notities. N.T. 45 (1952), 163-165.
6. Verveners-terminologie. "It Beaken" (1952), 30.
7. Oude woorden en uitdrukkingen, bewaard in de volkstaal van de Utrechtse Vechtstreek. N.T. 46 (1953), 217-220.
8. Veenderijtermen en enige andere woorden uit het Utrechtse polderland. T.N.T.L. 71 (1953), 129-144.
9. Lexicografische aantekeningen. N.T. 50 (1957), 227-230.

T.N.T.L. = Tijdschrift voor Nederlandse Taal en Letterkunde

T. en T. = Taal en Tongval

N.T. = Nieuwe Taalgids

Bijlage II.

Gebieden waaraan speciale aandacht wordt geschonken en waarvan woordenlijsten zijn opgenomen.

1. Aardrijkskundige en historische namen en begrippen.
2. Termen uit de glas- en steenfabricage in het verleden.
3. Termen uit de veenderij.
4. Visserij en scheepvaart.
5. Volksgeneeskunde, volksgeloof, folklore, weerspreuken, scheldnamen.
6. Kinderspelen en -liedjes.
7. Het boerenbedrijf
8. Bomen en gekweekte planten en vruchten.
9. Onkruiden en wilde planten.
10. Dieren.